

Dječje pjesništvo Luke Paljetka

Subotić, Lorena

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:663681>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Preddiplomski studij Engleski jezik i književnost i
Hrvatski jezik i književnost

Lorena Subotić

Dječje pjesništvo Luke Paljetka

Završni rad

Mentorica: doc. dr. sc. Dragica Dragun

Osijek, 2015.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Književni opus.....	2
3. Antropomorfizacija mačke i miša u dječjoj književnosti.....	4
4. Glavne značajke dječje poezije Luke Paljetka.....	5
4.1. Inovator stare tematike animalnih motiva u zbirci <i>Miševi i mačke naglavačke</i>	5
4.2. Antropomorfizacija likova.....	8
4.3. Efekt začudnosti.....	10
4.4. Modernost zbirke <i>Miševi i mačke naglavačke</i>	11
5. Komika i ironija pjesničkog izraza.....	13
6. O drugim dječjim zbirkama.....	16
7. Zaključak.....	19
8. Literatura.....	20

Sažetak

U radu se razlaže i analizira književni opus pjesnika Luke Paljetka i utvrđuju se glavne značajke njegovih dječjih pjesama po kojima pjesniku pripada čelno mjesto u suvremenom hrvatskom dječjem pjesništvu. Najviše se pozornosti pridaje njegovoj prvoj zbirci *Miševi i mačke naglavačke*, često smatranom i „zaglavnim kamenom hrvatskog dječjeg pjesništva.“ (Hranjec, 2004: 215) Na temelju te zbirke utvrđuje se Paljetkova poetika koju primjenjuje i u drugim, kasnije objavljenim, zbirkama. U navedenoj najvažnijoj zbirci, pjesnik antropomorfizira glavne likove i koristi postupke stalnih iznevjeravanja očekivanog završetka radnje koje sažima rečenicom „i tako nije bilo ništa.“ Na taj način pjesnik dekonstruira tradiciju i na neki način parodira i sam tradicionalni pjesnički izraz. U daljnjim zbirkama koristi iste motive i animalne likove kao u zbirci *Miševi i mačke naglavačke*, no donosi novost u smislu da uvodi novu dimenziju intertekstualnosti u pjesmama u kojima spominje i poznate likove iz dječje književnosti. Također, poigrava se tematikom tako da za glavni motiv pjesme uvodi potpuno nekonvencionalne i svakodnevnne predmete kao što su hanzaplast, metla ili kanta za smeće. Razigranošću govora, posebnom vrstom humora ostvarenom brojnim žargonizmima i neologizmima, augmentativima i deminutivima, spontanošću u razvijanju govora, vedrim i duhovitim stihovima te jezičnom igrom pjesnik Luko Paljetak uvrstio se među najvažnije dječje suvremene pjesnike koji su obilježili 20. stoljeće.

Ključne riječi: Paljetak, dječje pjesništvo, *Miševi i mačke naglavačke*, humor, intertekstualnost

1. Uvod

U ovom završnom radu istražit će se najvažnije značajke dječjeg pjesništva Luke Paljetka. Posebno će biti prikazane sve novosti koje pjesnik donosi u odnosu na stariju hrvatsku dječju književnost. Prvo će ukratko biti prikazani pjesnikov književni opus i život zbog toga što su upravo njegovo iskustvo u životu i rodno mjesto bili presudni za dječje stvaralaštvo i izvanredno razumijevanje dječjeg gledišta, ali i samog pristupa djeci u pjesmama.

Nakon toga u ovom radu objasnit će se sve karakteristike pjesnikovog stila i to na primjeru njegove najpoznatije zbirke *Miševi i mačke naglavačke*, koja će biti sagledana kao svojevrsna paradigma pjesnikove autorske dječjeknjiževne poetike, ali i kao zbirka koja je odredila pjesnikovu poziciju u okviru suvremene hrvatske dječje književnosti.

Svrha ovog završnog rada jest istražiti čime je pjesnik Luko Paljetak dao doprinos razvoju hrvatskog dječjeg pjesništva, ali i što je to novo pjesnik uveo u svoje dječje pjesme toliko da je privuklo dječju pažnju i interes te time podario dječjem pjesništvu novu poetiku i pjesnički doživljaj.

2. Književni opus

Književni opus pjesnika Luke Paljetka¹ vrlo je bogat i raznolik. Dosada je objavio dvadesetak zbirki za odrasle čitatelje, a najpoznatije su *Nečastivi iz ruže*, *Pjesni na dubrovačku* i *Nekoliko stranica*. Autor je i desetak dramskih tekstova koje je radio kao redatelj i dramaturg u kazalištu, od kojih je najpoznatija drama *Poslije Hamleta* te je uz to objavio i niz studija i eseja o književnim, kazališnim i likovnim temama. Poznat je kao pisac i režiser lutkarskih igara te u tome nalazi mnogo toga zajedničkog s pisanjem stihova za djecu: „Nalazim isti svijet, svijet slika koje je potrebno samo oživotvoriti, u poeziji stihom, u kazalištu lutaka lutkom. Lutka je naš sugrađanin i svaka lutka, gdje god bila, oko sebe stvara kazalište.“²

Budući da je Luko Paljetak bio vrlo aktivan u časopisu *Dubrovnik* afirmirao se i kao prevoditelj, štoviše „jedan od najboljih hrvatskih prevoditelja s više europskih jezika (između ostalog, potvrdio se prijevodima svjetskih klasika kao što su Shakespeare, Poe, Joyce, Blake, Chaucer, Carroll, Wilde, Dahl, Neruda, Lorca, Ljermontov i Prešeren)“ (Kos-Lajtman, 2012: 40) I sam pjesnik navodi da ga je prevođenje uvijek zanimalo: „Prevođenje me počelo privlačiti već iz ranih dana i tu se zapravo nema što posebno reći, to je pomalo kao ljubav prema ponešto tuđoj ženi.“³ Pjesnik je također naglasio, u jednom intervjuu s učenicom osmog razreda osnovne škole, da radije prevodi pjesnike nego prozne pisce što znači da je preveo veliki broj pjesama. Sva njegova prevedena djela objavljivana su u različitim knjigama i antologijama jer kao što sam navodi to je „sastavni dio pisanja i sastavni dio moga interesa za književnost. Ne može čovjek samo čitati sebe i pisati samo vlastite stvari, nego mora pogledati i što su drugi napisali, da bi se mogao usporediti i nadahnuti onim što je već napisano i stvoreno.“⁴

Naposljetku, ono o čemu će u ovom radu biti najviše riječi jest njegovo dječje pjesništvo. Luku Paljetka najviše doživljavamo kao pjesnika. Kada je objavio svoju prvu zbirku dječjih pjesama, bilo je jasno da njemu pripada važna pozicija u okviru suvremene hrvatske dječje

¹ Ademik, rođen 1943. godine u Dubrovniku, prema kojemu je imao poseban odnos i kojega je često opisivao u svojim djelima. Nakon završenog studija na Filozofskom fakultetu u Zadru, radio je kao dramaturg, bio je asistent na Filozofskom fakultetu i istovremeno uređivao časopis *Zadarska Revija*. Danas živi u Dubrovniku ostajući vrlo aktivan u svome zanimanju i baveći se književnim radom i prevoditeljstvom.

² Ivo Zalar, Književni portreti hrvatskih dječjih pisaca (Luko Paljetak, intervju), Dora Krupićeva d.o.o 2008., 307

³ Ljerka Car-Matutinović, *Odjeci pjesničke riječi* (Luko Paljetak, razgovor), Školska knjiga, Zagreb, 1995., 118

⁴ Ivo Zalar, *Književni portreti hrvatskih dječjih pisaca* (Luko Paljetak, intervju), Dora Krupićeva d.o.o 2008., 310

književnosti. Prva zbirka pjesama za djecu *Miševi i mačke naglavačke* objavljena je 1973. godine, a za nju je primio cijenjenu nagradu „Ivana Brlić- Mažuranić.

Ostale pjesničke i prozne zbirke za djecu su: *Slastičar i Orangutan*, *Ledomat tata*, *Roda u drugom stanju*, *Priče iz male sobe*, slikovnica *Lavice na kavici* te zbirka igrokaza *Duhovi sa Strahurna*. Duhovitost i igra riječima naslućuje se već po samim naslovima zbirki, a Paljetkovu poetiku obilježuje „melodioznost, stilska osobnost, lirski senzibilitet ali i aforističnost pa i ironičnost, sklonost erudiciji i lukavoj aluzivnosti.“ (Hranjec, 2004: 212)

3. Antropomorfizacija mačke i miša u dječjoj književnosti

U starijoj hrvatskoj dječjoj književnosti, odnos mačke i miša antropomorfiziran je što znači da su likovima dane osobine ljudi. Primjerice poznati hrvatski književnik Ivan Filipović u svojoj pjesmi *Maca i miš*, njihov odnos prikazuje vrlo humoristično koristeći rimu:

„Jednoć maca mala
Mišu spomen dala:
Čuješ mali miše!
Ne dolazi više,
Nit mi kvara čini
U mojoj kuhinji.“

Iz navedenog se primjera vidi da je u početcima dječje književnosti odnos mačke i miša bio sveden na monologe i dijaloge, prijekore i prijetnje te smijanje i jauke- sve osobine, stanja i karakterizacije posuđene od ljudi, a kasnije se sve više nastoji prikazati alegorijska slika ljudi i društvenih odnosa odnosno oslikati kulturu i etičke crte društva.

Danas u dječjim pjesmama i pričama dominira antropomorfizam te se na njega gleda dvojako: po nekim je antropomorfizam „živac dječje pjesme“ (Skok, 1971/2: 36), a drugi, pak, smatraju da oslikava ljudsko društvo, pri tome izričito čovjekovo ja, njegov razum i moral, ali da odbacuje maštu i osjećaje poput ljubavi i različitosti. Ova dva oprečna stava usredotočena su na različite stvari. Prvi stav- „kao živac dječje pjesme“- usredotočuje se na način dječjeg doživljavanja svijeta dok drugi stav koji govori o prikazivanju ljudskih odnosa i društva, usredotočen je na sociološko- filozofsko tretiranje psihologije suvremenog potrošačkog društva. Ova dva stava, očigledno nepomirljiva, imaju zajedničko da prikazuju kako dijete instinktivno oživljuje predmete oko sebe, da ih animira i životinjski svijet personalizira- što je i glavna odlika prikazivanja animalnog svijeta pjesnika Luke Paljetka koji na taj način pokazuje da vrlo dobro poznaje dječji um i dječje shvaćanje svijeta oko sebe.

4. Glavne značajke dječje poezije Luke Paljetka

4.1. Inovator stare tematike animalnih motiva u zbirci *Miševi i mačke naglavačke*

Likovi koji su, uglavnom, prikazani u dječjoj poeziji su životinje te takvih animalističkih motiva moguće je naći kod svih suvremenih pjesnika. Primjerice, poznati pjesnik Zvonimir Balog napisao je vrlo maštovitu pjesmu animalističkih motiva *Radni dan jednog mačka*, objavljenu u njegovoj najpoznatijoj zbirci *Nevidljiva Iva*. Brojni su drugi pjesnici poput Paje Kanižaja, Ratka Zvrka i Stanislava Femenića koji su i modernisti i tradicionalisti, ali u svemu ovome najviše se istaknuo i najizvorniji pristup dječjoj materiji imao je dakako Luko Paljetak. On je vrlo često znao pokazati kako i stari, banalni motivi mogu uroditi novinom u svijetu dječje poezije i kako životinje još uvijek imaju mjesto u dječjoj književnosti.

Kao što je već navedeno, objavljivanje zbirke *Miševi i mačke naglavačke* bio je značajan događaj u suvremenoj hrvatskoj dječjoj književnosti, kao i izlaženje Balogove glasovite zbirke *Nevidljiva Iva*. Ono po čemu se ova dva pjesnika razlikuju jest to što u Balogovim pjesama prevladava igra riječi kojom taj pjesnik nastavlja tradiciju Grigora Viteza, a u Paljetkovim pjesmama uglavnom se prikazuje groteskna igra sa slikama životinjskih i ljudskih odnosa i situacija opisana na način kakav je dotada bio nepoznat u dječjoj književnosti, što i sam Luko priznaje: „Pokušao sam u toj zbirci, koja nosi naslov *Miševi i mačke naglavačke*, u stihovima ispričati njihove različite dogodovštine koje se često događaju i ljudima. Tako te moje životinje, moje mačke i miševi imaju ljudske osobine i zbog toga su, mislim, zanimljive i pomalo smiješne.“⁵

Zbirka je već pri izlasku 1973. godine doživjela veliki uspjeh, a pozitivno ju je ocijenila i malobrojna kritika dječje poezije, no ono što je najvažnije jest priznanje same djece kojoj je zbirka i namijenjena: „ubrzo su na školskim i drugim priredbama počeli odjekivati stihovi Paljetkovih pjesama u dramsko- recitatorskom stilu.“ (Zalar, 2008: 266)

Zbirka *Miševi i mačke naglavačke* podijeljena je u pet ciklusa pjesama, ali je prvi, naslovljen kao i zbirka, najimpresivniji i ostavio je najvećeg traga u dječjoj književnosti zbog

⁵ Ivo Zalar. *Književni portreti hrvatskih dječjih pisaca*. (Luko Paljetak, intervju), Dora Krupićeva d.o.o 2008., 308

zanimljivog poetsko-stilskog postupka. Sam autor objašnjava nastanak i inspiraciju za tu pjesmu: „Nećete mi povjerovati ako vam kažem da je jedna od mojih prvih igračaka bio miš. Da, miš. I to ne onaj umjetni koji se kreće na oprugu što je prethodno treba na potez pokrenuti. Ne, nikako. Bio je to pravi, živi miš koji se jednog jutra uhvatio u veliku stupicu u našoj maloj staroj kućici u kojoj sam se, sjećam se, rodio jednog dana...“⁶

Nadalje, sam pjesnik navodi da je zbirka nastala iz ljubavi prema životinjama, a objedinjuje njegove uspomene na djetinjstvo, na mačku koju je imao te kaže: „Knjiga je nastala kao moja potreba da na neki način posegnem u vlastito djetinjstvo i da kroz životinje kažem nešto i o ljudima. Tako su pisci oduvijek radili, od Ezopa pa sve do naših dana, premda te moje pjesme nisu basne; one su zapravo priče ili stihovi koji pričaju.“⁷ Stoga možemo zaključiti da uspješnost ove zbirke jednim dijelom leži i u tome što je autor imao veliku ljubav prema mačkama i miševima koje je susretao u djetinjstvu te upravo ta doza realističnog iskustva u igri sa životinjama je ono što čini ovu zbirku toliko čitanom i bliskom djeci.

U zbirci su prikazani upravo najčešći likovi: miševi i mačke. Mačke su vrlo često spominjane u dječjim književnostima te postoje mišljenja kako „nijedna životinja u povijesti nije toliko proganjana kao mačka.“ (Hranjec, 2006: 410) Pjesnici su u svim književnostima ili izražavali ljubav prema mačkama ili pak mržnju, ali jedno je sigurno: mačke su bile uvelike spominjane. Nasuprot mačkama, miševi su daleko manje zastupljeni u književnosti, moglo bi se reći gotovo zanemareni. Oni se uglavnom spominju kao vječni neprijatelji mačaka te je u novije vrijeme nastao animirani film sa slavnim parom mačkom Tomom i mišem Jerryjem koji je uvelike popularizirao taj odnos mačke i miša koji su u korelaciji postali mitom lovca i njegovog plijena, progonitelja i progonjenog, tiranina i žrtve.

Već u samom naslovu pjesme i istoimene zbirke, osjeća se jezična igra koja aludira na dječju poznatu dječju igru „Igrajmo se zračke, bačke, ačke.“⁸ Luko Paljetak već spominjani arhetip mačke i miša odnosno lovca i lovine posve mijenja, postavlja ga kako i sam navodi u naslovu *naglavačke*. Razlog zbog kojeg on to čini je pedagoški jer ono što je neizbježno u prikazivanju odnosa progonitelja i progonjenog jest nasilje. Koliko god crtići i priče bile zabavne i smiješne, ipak imaju tu dozu nasilja u kojoj gotovo uvijek miš dobije batina od nasilnika mačka te stoga takve priče i crtići problematiziraju i smisao svoga postojanja

⁶ Andrijana Kos-Lajtman. *Bezvremenska sloboda duha Luke Paljetka*. (Razgovor), Književnost i dijete, 1-2, 2012. , 41.

⁷ Ivo Zalar. *Književni portreti hrvatskih dječjih pisaca*. (Luko Paljetak, intervju), Dora Krupićeva d.o.o 2008., 309

⁸ Andrijana Kos-Lajtman. *Bezvremenska sloboda duha Luke Paljetka*. (Književnost i dijete, 1-2, 2012. , 52.

odnosno dovode u pitanje svoju odgojnu dimenziju. Luko Paljetak prikazuje posve drugačiji odnos jer taj arhetipski odnos lovca i žrtve svodi na prijateljstvo, on „uvriježenu simboliku i arhetipsku poziciju neprijateljstva i nespojivosti priroda prevrjednuje u nešto sasvim novo i drugačije- u poziciju najrazličitijih odnosa koji su sve samo ne konvencionalni i određeni nepromjenjivim crno bijelim binarnim suprotnostima.“ (Kos-Lajtman, 2012: 42)

4.2. Antropomorfizacija likova

U zbirci *Miševi i mačke naglavačke* Luko Paljetak animalne suparnike antropomorfizira i taj antropomorfizam nezaobilazan je i ključni dio pjesnikovog stvaralaštva. U portretiranju glavnih likova, mačke i miša, Paljetak koristi „arsenal ljudskih osobina, sposobnosti, karaktera“ (Kos- Lajtman, 2012: 42), pridaje im ljudske osobine i oni se ponašaju kao ljudi te u svakom njihovom susretu dolazi do međusobnog sukoba ili barem susreta. Iznimno su žive i plastične osobe koje su prezentirane tako da se ljudi mogu poistovjetiti s njima: imaju psihološke probleme, pate i žaluju, mori ih depresija, no isto tako i ljudski se smiju, pudraju, uživaju u hrani i piću, u glazbi i knjigama- u svim životnim aktivnostima i radostima iz kojih crpe životno iskustvo. Uvaljuju se i u smiješne situacije kada se opijaju:

„Jedna je mačka mnogo pila
i nikad nije trijezna bila,
samo je cugala
samo je šljokala
samo je bumbila
samo je lokala,
i jednog dana s krova se skljojala
baš kad je padala kiša
na glavu jednog miša.“ (*Jedna je mačka mnogo pila*)

No ono što je važno naglasiti jest da u odnosu mačke i miša nema nasilja niti podjele na dobre i zle životinje, na goniče i žrtve, nema prekršaja ni kazne. Umjesto tipiziranog odnosa mačke i miša, Luko Paljetak donosi niz smiješnih i apsurdnih situacija prikazanih kroz monologe i dijaloge.

Primjerice u pjesmi *Jedna je mačka mnogo jela* predebela mačka susreće miša koji je premršav, ona od svoje debljine ne može poskočiti, a on od mršavosti i slabosti ne može bježati. Autor cijelu ovu smiješnu situaciju rješava rečenicom „i tako nije bilo ništa.“ U ovoj pjesmi autor nam prikazuje dvije krajnosti te ovim završetkom iznevjerava stereotipne obrasce ponašanja jer u ovoj pjesmi nema nikakvog događaja i završava onime čime najmanje očekujemo- riječima „i tako nije bilo ništa.“ Takvi završetci uvijek su vrlo šaljivi i bezbolni,

„kao u Disneyevim filmovima“ (Zalar, 2008: 268) Tim postupkom postiže se efekt začudnosti o kojemu će biti riječ u posebnom poglavlju.

Nadalje, mačka u pjesmi *Umjetno disanje* nudi mišu prijateljstvo nakon što joj on pruža pomoć- mačka mora urediti kosu a miš je frizer, mačka mora popraviti zube- a miš je zubar, a kad se ona posklizne na bananu on joj daje umjetno disanje:

„Udahnuo je duboko
zažmirio na jedno oko
zatim je počeo puhati
zatim je počeo duhati
puniti mačku kao balon.“

U takvom prikazu likova Luko Paljetak stvara neobične, irealne i apsurdne situacije u kojima ne pomiruje trajno ta dva lika niti sklapa njihovo vječno prijateljstvo, već samo prikazuje situacije koje se pretvore u ništa, odnosno nastaje šaljiva i nestašna igra onda kada bismo možda očekivali tragičnu situaciju, u slučaju kada se mačka posklizne i prima umjetno disanje. Njegovi stihovi uvijek su nekako „vickasti“ (Paljetkove riječi iz pjesme)⁹ te vrlo vješto prikazuje odnos mačke i miša na način da je izbjegao, u prikazu životinjskog svijeta, nasilje i zločin, a okrenuo se smijehu i šali, što je jedna od velikih značajki u njegovoj dječjoj poeziji koja ga čini posebnim i drugačijim od drugih dječjih pjesnika.

⁹ Ivo Zalar. *Književni portreti hrvatskih dječjih pisaca*. Dora Krupićeva d.o.o 2008., 298

4.3. Efekt začudnosti

Ono što zaslužuje veću pozornost od ostalih značajki i što odvaja pjesnika od drugih dječjih književnika jest efekt začudnosti koji postiže u svojim dječjim pjesama. Vrlo često u dječjim pjesmama dolazi do neočekivanih preobrata i situacija, no u ovom slučaju taj obrat vrlo često izostaje što izaziva određeni paradoks. Ono što se trebalo dogoditi nije se zbilo. Luko Paljetak takav kraj pjesme sažima jednom rečenicom: „i tako nije bilo ništa.“ Paradoks koji se na kraju pojavljuje uvelike začuđuje mladog čitatelja i vrlo je „hladno serviran“ (Car-Matutinović, 1993:121) u odnosu na cijelu razigranu i vedru pjesmu. Tako su primjerice u pjesmi *Jedna se mačka samo smijala* prisutna brojna nabranja, ponavljanja i pleonazmi koja rastu i onda kulminiraju u ništa:

„Sve ga je žackalo
sve ga je lickalo
sve ga je grickalo
sve mu je nešto bilo vickasto
sve mu je nešto bilo mickasto:
i tako nije bilo ništa.“

Takav paradoksalni kraj ostavlja osjećaj nedovršenosti i zbunjenosti, ali upravo u tome leži pjesnikovo umijeće da ostavi trag i dojam na mladog čitatelja, da ga svojom tehnikom ponukne na razmišljanje o samoj pjesmi.

Prikazujući takav kraj, pjesnik kao da prikazuje ironiju životnih procesa koji se ponavljaju tražeći red i očekivani poredak stvari, ali to nikada ne mogu postići jer im ironijom sudbine uvijek izmiču. Pjesnik čitatelju nudi ono što on najmanje očekuje – prekida priču riječima „i tako nije bilo ništa“ te postiže efekt začuđenosti „ali i svojevrstne parodije tradicionalnih, najčešće stereotipno konstituiranih dječjih priča.“ (Kos-Lajtman, 2012:43) Takav kraj pjesama doveden je do apsurdna jer nakon svih ludorija glavnih likova, vječitih suparnika i

smiješnih situacija, ipak se nije dogodilo ništa, no upravo ta značajka je ono što izdvaja pjesnika i ono čime je on uspio izazvati nekakvu emociju u čitatelju, pa bila ona i zbunjenost.

4.4. Modernost zbirke *Miševi i mačke naglavačke*

I sam pjesnik Luko Paljetak uviđa važnost njegove zbirke za koju je iste godine kada je objavljena, primio cijenjenu nagradu „Ivana Brlić Mažuranić.“ On kaže da je to zbirka po kojoj ga uistinu djeca, ali i njihovi roditelji prepoznaju te da je u toj zbirci za njega otvoren neiscrpn prostor maštovitosti s likovima iz životinjskog svijeta, posebice mačaka.¹⁰ O važnosti te zbirke progovara u intervjuu: „U zbirci *Miševi i mačke naglavačke* pronašao sam ključ. Poslije je bilo lako. Naravno, nikad nije bilo lako: djeca su zahtjevna publika i treba poštovati njihova mala veličanstva“¹¹

Od dodjele nagrade (1973.) prošlo je puno godina, no ništa se nije promijenilo u smislu aktualnosti i modernosti te zbirke. Zbirka je u ono vrijeme, a i sada, kao što pjesnik navodi, zahtjevnoj dječjoj publici donijela svježinu i raznolike mogućnosti percipiranja životinjskog svijeta. Zbirka doista nudi novu poetiku ostvarenu ne samo u animalističkom žanru, već i u cijeloj hrvatskoj dječjoj poeziji. Isto kao i njegove zbirke za odrasle, i u dječjim zbirkama pronalaze se sjajne i duhovite pjesme. U ostalim zbirkama, pjesnik vrlo često koristi obilježje disonantnosti. Pa tako se pojavljuje u pjesmi *Stonoga u trgovini* u zadnjem stihu:

„A trgovac bio je kao limun žut

I bio bi joj razbio zube,

Da se ne boji milicije.“

Nakon uhodanih rima u pjesmama, pojavljuje se slobodan stih koji kao da nas radikalno i naglo suočava sa životnom stvarnošću, što je već uočeno u brojnim pjesmama iz zbirke *Miševi i mačke naglavačke*. Upravo ta značajka upotrijebljene disonantnosti jest jedna od dokaza koliko je pjesnik dosljedan u svojim poetskim postupcima o čemu govori i autorica Ljerka Car Matutinović: „Kao u nekoj fantastičnoj groteski koprcaju se junaci ovih stihovanih

¹⁰ Ljerka Car-Matutinović. *Miševi i mačke naglavačke Luke Paljetka*. (Razgovor), Školska knjiga, Zagreb, 1993., 131.

¹¹ Andrijana Kos-Lajtman. *Bezvremenska sloboda duha Luke Paljetka*. (Razgovor), Književnost i dijete, 1-2, 2012., 41.

priča, čudnovati, maštoviti, razigrano pustolovni i puni paradoksalnih dišpeta s okusom burleskne zloradosti, u svojevrsnoj izokrenutosti svijeta.“ (1993:127)

Ono što je još jedna od značajki modernosti u zbirci jest tematika pjesama Luke Paljetka. On piše pjesme koju pričaju priču, stoga ih možemo zvati „pjesme-priče“ (Car-Matutinović, 1993: 129) i obogaćuje ih raznolikošću događaja. U pjesmama su najčešće opisani problemi koje muče i sve moderne ljude: premalo vremena, puno rada, kućanskih poslova i slično. Sve te situacije začinjene su posebnim Paljetkovim humorom koji je prouzrokovan opisom nepovoljnih situacija koje su pune poteškoća i svakovrsnih zapreka.

Ono što je još jedna od značajki modernosti u zbirci Luke Paljetka jest svijet modernih crtića koji je prisutan u pjesmama. Svijet crtića koji je živahan, razigran, često raspojasan te sa svojim grotesknim pretvorbama i izuzetnom dinamikom i maštovitošću nalazi se u gotovo svim Paljetkovim pjesmama u zbirci. Ta poetika crtića odlikuje se u bogatstvu zvukova koji se nalaze u pjesmama ali i lucidnom igrom:

„Imala je samo jednu manu,
ako se pomisli malo dublje,
ako se pomisli kako treba:
išla je putem držeći vrat
visoko i nikad nije htjela
spustiti pogled s plavog neba.“ (*Jedna je mačka bila vrlo vitka*)

Može se reći da je osebnost popularnih crtića nadahnula Luku Paljetka i „on je uplovio u svoju luku punu tematskog šarenila i živopisnog meteža, te maštovite, sugestivne atmosfere.“ (Car-Matutinović, 1993: 128)

5. Komika i ironija pjesničkog jezika

Luko Paljetak u svojim se pjesmama potpuno okrenuo šali i smijehu. Humor pršti iz apsurdnih situacija, zbivanja koja se događaju naopačke, namjerno banaliziranih stihova, ironičnih asocijacija, a svi likovi instinktivno su obuzeti ludom razigranošću i smijehom:

„Jedna se mačka samo smijala
i samo masne šale zbijala
samo se kesila
samo se mijesila
samo je vrištala
samo je njištala.“ (*Jedna se mačka samo smijala*)

Mačka se dakle, zajedno s mišem, uvaljuje u smiješne situacije koje su vrlo zabavne te mnoge kritičare njegovih djela podsjećaju na burleske iz *commedie del arte* jer na sceni takvih komedija gledatelje iznenađuje bogatstvo reagiranja, snalažljivosti i spontanosti. Atmosfera je vedra, puna duha, likovi se neusiljeno smiju i ne forsiraju komiku izraza, kreću se vrlo slobodno te se nešto od takve atmosfere pronalazi u Paljetkovim inspirativnim dječjim pjesmama: „Umjesto Harlekina i Colombina, na Paljetkovim se kazališnim daskama pojavljuju miševi i mačke u raskošnoj i ležernoj punini životnih zbivanja.“ (Car-Matutinović, 1993: 120) No Paljetkove zbirke ipak su daleko od takvih komedija jer odlikuju izvrsnim poznavanjem književnih kanona i prikazu raznolikosti života te je sve to „rezultiralo postmodernističkim prevrednovanjem književnih i društvenih konvencija“ (Kos-Lajtman, 2012:42)

I priznati autor Stjepan Hranjec slaže se da Paljetkova pjesma ipak nije površna i zabavljaka te da upravo u takvoj vrsti humora leži pjesnikova ironija: „U tome je između ostalog, kvaliteta zbirke: uživajući i smijući se, čitaju je djeca, ali će pomnije čitateljsko oko prepoznati podtekstovno pulsiranje između stihova.“ (Hranjec, 2006: 127)

Pjesničko pripovijedanje događaja maksimalno je razigrano na način da pjesnik koristi dinamične i rimovane stihove:

„Kad je mačka tog miša srela

i kada ga je pojesti htjela
tako se smijati stala
da skočiti nije znala...“ (*Jedna se mačka samo smijala*)

Uz rimovane stihove, pjesnik vješto koristi i žargonske izraze koji su bliski mladoj čitateljskoj publici:

„Ta stvar je miša kosnula
on je bio blokiran
i on je bio šokiran
odmah je počeo kužiti
da pomoć treba joj pružiti“ (*Umjetno disanje*)

Žargonski izrazi u pjesmi *Umjetno disanje* sastavni su dio ironijskog pjesničkog izraza. Takvi žargonizmi vrlo su asocijativni i sugestivni te tako ostvaruju smijeh koji je ponekad gorak, a ponekad sladak, no ipak je smijeh. Zaraznom humorističkom ugođaju pridonose i bizarni neologizmi tipa *krokodomobil* koji označava vozilo kojim krokodil stiže na neko odredište.

Osim žargonizama i neologizama, Luko Paljetak vješto koristi i deminutive koji označavaju „sitnost“ nekog zbivanja te tako postiže izvanrednu inovativnost. Izabire glagole poput štreckati, štipkati, pipkati – umjesto peći, štipati ili pipati. Pjesnik niže pojmove poput „verbalnog slapa“ (Zalar, 2008: 271), a time dokazuje svoju poznavanje jezika i verbalnu okretnost. Nizanjem participa također izaziva smijeh, a najčešće su to: mačka je cugala, šljokala, bumbila, lokala, miš je mački zube vukao, vadio, žbukao..

Ivo Zalar Paljetkov stil gradnje stihova uspoređuje sa engleskim pjesnikom T. S. Eliotom, za koga smatra da je bio Paljetkov uzor: „Usudio bih se reći da mu je teško prepoznatljiv uzor, model na koji bi nas asocirale njegove pjesme. Ipak, čini mi se da je najrodniji engleskom pjesniku T.S. Eliotu, autoru nekoliko nezaboravnih pjesama o mačkama.“ (2008: 272) Time Zalar ne osporava Paljetkovu originalnost već naprotiv, ističe njegovo bujno nizanje izraza, ali ipak pronalazi sličnosti između dva velika pjesnika i to u „majstorskom služenju riječima, pleonističkoj slobodi i bijegu u specifični apsurd.“ (2008: 273)

Apsurd, koji Zalar spominje u Paljetkovim pjesmama, pretvara se gotovo u maniru, u konvenciju jer to što pjesnik potpuno izokreće smisao u svojim pjesmama najčešće urodi zanimljivom slikom, bizarnom gestom, ali i humorističnim efektom za koji i sam Luko kaže

da je najvažnija karakteristika dječje poezije: „To je dobro smišljena priča, humornost, mogućnost da se mali čitatelji i čitateljice osjećaju dobro u tom za njih pripremljenom svijetu, svijetu riječi koje im, potpomognute ilustracijama, ostvaraju svijet slika, pojmova i misli.“¹²

Vrlo su česta ponavljanja u poeziji Luke Paljetka kojima se također ostvaruje humor. To nisu ponavljanja istih stihova već samo njihovih dijelova, čime se upravo ti dijelovi dodatno naglašavaju i dinamiziraju. Rimovanje u njegovim pjesmama dovedeno je gotovo do banalnosti jer u većini svojih dječjih pjesama pjesnik inzistira na parnim ili glatkim rimama te upravo tako stvara humoristički učinak, a razbija monotoniju i dosadu. Čitatelj zbog takve rime osjeća da je cijela pjesma podsmijavanje nečemu, pa i samoj rimi. Upotreba takve rime uvelike se razlikuje od većine dječjih pjesnika koji zadržavši rimovanje kao karakterističnu komponentu dječje poezije, nerijetko se izlažu opasnosti da im izraz bude usiljen i forsiran jer logično je ako se dobiva na zvukovnom efektu, gubi se na prirodnosti i ležernosti, a postizanje oba efekta zahtijeva uistinu vrhunske vještine pjesnika. Primjerice pjesnik Branko Ćopić u svojim pjesmama pjeva o pužu te mu je vrlo teško pronaći odgovarajuću imenicu koja bi se rimovala sa riječju puž, osim već poznatu iz narodne bajalice „puž- muž.“ Stoga pjesnik vrlo domišljato puža šalje u Gruž, mjesto koje nije nikakav puževski rezervat već se samo povezuje s tom životinjicom prema rimi.

Luko Paljetak u svom bogatom rimariju vrlo se vješto snalazi. Za različite riječi pronalazi vrlo zanimljive rime koje pojačavaju komičnost slike te vrlo često krećući se granicom šale i zbilje, upotrebljuje i dijalektalni oblik koji se primjerice pronalazi u pjesmi *Krokodil harmonikaš*, a glasi „hodil-krokodil.“ U toj asocijativno komičnoj razigranosti i razbarušenosti kontrastnih detalja čini se kao da se dijalekatska riječ posve uklapa te da je upravo ta riječ oko koje se zapravo gradi cijela pjesma. Dakle može se reći da Luko Paljetak vješto koristi i rimu kako bi postigao humoristički učinak.

¹² Andrijana Kos-Lajtman. *Bezvremenska sloboda duha Luke Paljetka*. (Razgovor), Književnost i dijete, 1-2, 2012., 43

6. O drugim dječjim zbirka

Paljetkove pjesničke zbirke uvelike sadržavaju sve temeljne karakteristike koje se nalaze u njegovoj najvažnijoj zbirci *Miševi i mačke naglavačke*. Prva od njih, *Slastičar orangutan*, objavljena 1982. godine, trima svojim pjesmama motivski je vezana za prvu zbirku. Riječ je o pjesmama naziva *Jedna je mačka bila vrlo vitka*, *Mačka kod psihijatra* i *Epilog*. Već po samim naslovima jasno je da je riječ o glavnim animalnim likovima, mački i mišu, koji su prikazani na principu kontrasta, ali i kroz razne humoristično- groteskne situacije. Ono što je jedna od važnih značajki jest efekt začudnosti koji se pojavljuje i ovdje jer pravog raspleta u zapletima mačke i miša zapravo nema i na kraju „ne bude ništa.“ Ostale pjesme objavljene u ovoj zbirci vedrog su i razigranog karaktera, a motivski repertoar i dalje čine životinje u pjesmama kao *Slastičar orangutan*, *Kako se leti*, *Mala romanca o moljcu*, ali i biljke kao i druge pojave iz svijeta prirode kao u pjesmama *Rijeka* i *Dolazak proljeća*. Pjesnikov stil i ovdje je isti, samo su pjesme nešto kraće i pisane su na način da: „lako se čitaju, lako se pamte i teško se zaboravljaju.“ (Zalar, 2008: 278) U cijeloj zbirci opet se potvrđuje pravilo da pjesnikova lakoća izražavanja, nonšalantnost pronalaze put do srca mladih čitatelja. Pjesnik nikada ne izostavlja vedar ton, a svim motivima koje koristi, bili oni biljni, životinjski ili iz svakodnevnog života, pristupa antropomorfno na način da briše granice čovjeka, ljudi i prirode zalagajući se za njihovo zajedništvo i simbiozu.

Ono što je novo u zbirci *Slastičar orangutan* jest da pjesnik uzima i bizarne teme poput majmuna koji peče palačinke u prašumi ili se bavi trivijalnim motivima kao što su pasta za zube, romanca o moljcu ili prvi letači naše planete. To obilježje trivijalnih motiva i tema nastavlja se u idućim pjesničkim zbirka- *Ledomat tata*, *Roda u drugom stanju*, *Lavice na kavici*, *Izabrane pjesme za djecu*, *Brod od papira*, *Četiri godišnja doba*. I u tim zbirka zadržava se humorističnost i vedrina, ali obogaćene su nečim novim i specifičnim.

Tako u zbirci objavljenoj 1985. godine *Ledomat tata* upotrijebljen je ludistički pristup koji se proteže na razinu fonemskih i fonetskih jezičnih igara. Motivski su teme proširene na najrazličitije predmete iz ljudske okoline, osobito na one koji u ranijoj dječjoj poeziji nisu bili pjesnički atraktivni kao što su hanzaplast, papuče, metla i kanta za smeće. Tim činom uvođenje nekonvencionalnih motiva, Luko Paljetak rabija predrasude o „poetičnim“ i „nepoetičnim“ motivima. Pjesnik i kritičar Pero Zubac primijetio je da „nema toga što na svijetu on - Luko Paljetak - ne bi umio opjevati i propjevati.“ (Zalar, 2008: 280) Dotada je

bilo vrlo neuobičajeno da se cijela pjesma može napisati o prozaičnom stvari kao što je recimo hanzaplast. I sam pjesnik u jednom intervjuu danom naglašava da se o trivijalnim stvarima mogu napisati najbolje pjesme: „Život svaki dan potvrđuje sve veće poskliznuće netrivialnih stvari i tema, tako da tzv. trivijalnosti svakidašnjeg života počinju plijeniti svojom „čistoćom“ i nepotrošenošću, epifanijski niču u našem svijetu: hanzaplast - nije li to cijela mitologija!“¹³

U većini pjesama objavljenim u dječjim zbirka pjesnik je zadržao narativno- anegdotalne dimenzije svojom inovativnošću i bogatom asocijativnošću. Neki kritičari navode da mu je „možda još najzanimljivija i najuspjelija pjesma *U gradu Čiri-biri*.“ (Zalar, 2008: 281) iz zbirke *Ledomat tata*. U toj pjesmi nabrajaju i sintetiziraju se elementi narodne priče, dječje brojalice i gatačke ekspresije, a na kraju se završava nabranjem jezikom najmlađih odnosno onako kako mala djeca koja tek uče govoriti izgovaraju:

„Lijepo im je tamo
imaju i Gic
imaju i Mic,
imaju i Iš,
imaju i Mu,
imaju i Be...“

Vrlo se rijetko u dječjoj književnosti nađu ovakvi stihovi koji bi takve heterogene elemente integrirali u jednu zaokruženu cjelinu, ali opet realiziraju djelo koje ima ludički, nonsensni i humoristički karakter.

U zbirci parodičnog naslova *Roda u drugom stanju* pjesnik nastavlja svoj poetski diskurs o mačkama s još ponekom pjesmom te tako samo širi već provjerene motive i sižee. No veliko osvježenje donosi u smislu da u velikoj mjeri uvodi intertekstualnu dimenziju, primjerice u pjesmi *Vesela karavana* u kojoj spominje brojne poznate likove dječje književnosti. U navedenoj zbirci pjesnik progovara o delikatnim temama vrlo iskreno i bez krinke. Jedna takva tema ruši tabu o rodu koja nosi djecu- što je mališanima prvi odgovor na pitanje kako su oni ili njihova braća i sestre došli na svijet. Dok su pjesnici poput Milivoja Kušeca i Stjepana Jakševca mahom pisali stihove o rađanju ljubavi u djece, ističući pri tome sramežljivost i

¹³ Ivo Zalar. *Književni portreti hrvatskih dječjih pisaca*. (Luko Paljetak, Intervju) Dora Krupićeva d.o.o 2008., 300

naivno romantiziranje, Luko Paljetak ide korak dalje tako da vrlo otvoreno i bez zadržke govori o sočnim „cmokovima“ i slatkoći poljupca. Bez obzira što u ovoj zbirci pjesnik pjeva o ljubavnim problemima adolescenata i delikatnim temama, ipak nije uspio svojom originalnošću i nepredvidivošću nadmašiti uspjeh zbirke *Miševi i mačke naglavačke*.

U ostalim zbirkama uglavnom prevladavaju već navedena tipična Paljetkova obilježja kao što su humor, vedrina i igra riječima kojom nastavlja Balogovu i Vietzovu tradiciju i to „posebice od časa kad sam počeo pisati pjesme za djecu. Onda su te riječi postale moja djeca, znale su za koga moraju raditi pa su postale igrive. Ja jako volim kad riječi samu sebe izazivaju, tvore i smiju se jedna drugoj.“¹⁴ Iako nevelikim dječjim pjesničkim opusom pjesnik je stvorio prepoznatljiv stil koji je obilježen poetskom trivijalnošću. U hrvatskom dječjem pjesništvu dotada nema književnika koji je od tako običnih i banalnih motiva stvorio začudne i zanimljive pjesme. Uz to, dotaknuo se i refleksivnih pjesama za djecu što je također bila novina u doba u kojemu je djelovao. Jedna od takvih refleksivnih pjesama je *Čovjek i dijete* u kojoj se nalaze stihovi koji gotovo funkcioniraju kao moto njegove poezije uopće:

„U djetetu se čovjek rađa
U čovjeku se dijete krije
Od snova je njihova građa
I ništa jače od njih nije.“

Takve refleksivne i univerzalne misle Luko Paljetak nastavlja u zbirkama koje je napisao za odrasle i bez obzira na to što teži modernosti i nekonvencionalnom pristupu motiva, na metričkoj razini pjesnik nikada ne odustaje od vezanog stiha te tako stvara simpatične, ležerne i nasmiješene stihove koji su suvremena i pitka poezija za svaku dob.

¹⁴ Stjepan Hranjec. *Dječji hrvatski klasici. Razgovor*. Školska knjiga, Zagreb, 2004.

7. Zaključak

Pjesnik Luko Paljetak uistinu je razumio dječje potrebe i želje te se čini da je s lakoćom to prenio u svoje pjesme koristeći pri tome humor, rimu i razigrane i vedre stihove. Njegova zbirka *Miševi i mačke naglavačke* zbirka je narativnih pjesmama, „priča-pjesama“ (Car-Matutinović, 1993:122) koja obiluje likovima životinja no uglavnom se usredotočuje na razbijanje arhetipa koji se razvio u našoj kulturi – arhetipa vječne konfrontacije mačke i miša. Važnost prve Paljetkove zbirke je velika i mnogi ju smatraju jednom od „zaglavnih kamena hrvatske dječje književnosti.“ (Hranjec, 2004: 215) To je dijelom zbog izbora likova koje pjesnik vješto antropomorfizira te daje vrlo plastične i psihološki uvjerljive opise glavnih likova čineći to postupkom antropomorfizacije.

Odlučivši se za animalističke motive, Luko Paljetak dokinuo je „otrcano mačje mijaukanje“ (Hranjec, 2004: 215) od početaka hrvatskog dječjeg pjesništva u 19. stoljeću, bolje rečeno okrenuo ga je *naglavačke* i dao mu je dječju mjeru.

Važnost Luke Paljetka nije samo u izboru motiva kojima je dao novi dašak modernosti i nekonvencionalnosti, već svojim pleonastičkim pristupom u pjesmama, banaliziranom rimom i leksikom pjesnik je uistinu dječjem hrvatskom pjesništvu podario novi pjesnički doživljaj s kojima se djeca mogu poistovjetiti, ali i nasmijati jer su pjesme prožete humorom i igrom riječi.

8. Literatura

Bakija, Katja. 2003. *Luko Paljetak, Poeta ludens hrvatskog pjesništva*; [http://hrcak.srce . hr/11709](http://hrcak.srce.hr/11709), 20. Lipnja, 2015.

Car-Matutinović, Ljerka. 1993. *Miševi i mačke naglavačke Luke Paljetka*. Zagreb: Školska knjiga

Car-Matutinović, Ljerka. 1991. Intervju s Lukom Paljetkom u knjizi *Odjeci pjesničke riječi*. Zagreb: Školska knjiga

Hranjec, Stjepan. 2004. *Dječji hrvatski klasici*. Zagreb: Školska knjiga

Hranjec, Stjepan. 2006. *Pregled hrvatske dječje književnosti*. Zagreb: Školska knjiga

Kos-Lajtman, Andrijana. 2012. *Bezvremenska sloboda duha Luke Paljetka*. Književnost i dijete: god. 2012, br. 1-2, 40-63.

Skok, Joža. *Antologijske skice i portreti hrvatske dječje lirike*. Umjetnost i dijete: god: 1971/2, br. 18, 35-37.

Zalar, Ivo. 2008. *Književni portreti hrvatskih dječjih pisaca*. Zagreb: Dora krupićeva d.o.o.

